

Meninio skaitymo kompozicijų kūrimas

bendros žinios apie literatūrinės, poetinės kompozicijas

Paruošė mokytojas G. Augustinavičius

2021

Sveikinimai būsimiems ir esamiems **kūrėjams!**

Jūs patekote į **kūrybos** erdves, „dirbtuves“, kūrybos pasaulį.

Reikia suprasti, kad jūs tampate **menininkais**, jei imatės šios veiklos.

Kurti meną yra viliojanti ir įpareigojanti **perspektyva**, **įtampa**, ir savo veiklos **įprasminimas**.

Jums galioja tie patys dėsniai kaip ir visiems kūrėjams.

Prieš jus atsiveria plačios jūsų kūrybos panaudojimo, realizavimo, **reprezentavimo galimybės**: mokyklos, savivaldybės, krašto kultūriniai socialiniai renginiai, projektai, konkursai, privatūs pakvietimai...

Jūs esate ir **scenaristas**, ir **režisierius**, ir **kompozitorius...**, todėl išbandyti save ir savo mokinius tokiaame amplua yra verta.

Trumpa priešistorė. Ilgas žanro gryninimo kelias. Klaidžiojimai ir ieškojimai.

Kompozicijos trukdavo apie 20 minučių.

Regionuose dalyvaudavo apie 15 grupių dalyvių. Viena amžiaus grupė. Žanrų įvairovė. Dažniausiai dramos būrelių „produkcija“.

Iki 2005 metų vertinimo komisijose vyravo režisieriai, vietiniai kultūros darbuotojai, vėliau švietimo ekspertai.

Nebuvo reglamento, taisyklių, sąlygų, reikalavimų raštu.

Visiems trūko aiškumo, susitarimo, nors jautėme, kad ateina pokyčiai.

Ir tik Klaipėdos laikotarpiu prasideda gilesnis teorinis pagrindimas (**sąlygos ir žinios**) ir praktikos pamokos (analizuojame **pavyzdžius**).

Keliamės į 2005 metus. Koks įspūdis? (Po video peržiūros)

Privalumai: puiki mokinių **organika** („gyvas sidabras“), neįtikėtina scenos **drąsa**, neabejotina **nuotaika**, iki galo išlaikyta **įtampa ir transliacija** (net neužkliūna judesių asinchroniškumas ar plaukų pasitaisymai), ryškūs **garso ir ritmo, vokalo** efektai, toks raiškos ir turinio vienovės poveikumas „nuperka“ žiūrovą.

Trūkumai (jeigu vertintume šiandien): kuriami **vaidmenys** (net kalbos manieringumas tą išduoda), **vienas** kūrinys, per daug **rekvizitų** (scenografinė kliūtis), **idėjos** (ne kūrinio) pagrįstumas.

Mažųjų pasirodymuose tramdymo neturėtų būti. Bet laimi tie, kurie atitinka reikalavimus, keliamus įvairaus amžiaus grupėms.

Tai kas ta kompozicija (lot. compositio) yra?

Žodyje „kompozicija“ jau slypi užkodauta prasmė, kad reikalą turime su detalėmis, dalimis, **fragmentais**. Atskiros dalys jungiamos į visumą. Mokomės **JUNGTI** ir **VIENYTI** tekstą ir mizanscenas. Jungiame savo mintis į visumą, ieškome bendros vienijančios **idėjos**, renkames vieną **temą** ir ją pristatome, kuriame savarankišką **kūrinį**.

KOMPOZICIJOS GALI BŪTI: **LITERATŪRINĖS, POETINĖS**... ir kodėl negali būti publicistinės, dokumentinės, memuarinės? Atsakymą randame Sąlygose (<...>patikrinti aukštos meninės vertės kūriniai<...>). Publicistikos apimtis ir svoris tekste yra svarstyti.

LITERATŪRINĖ (epinė, publicistinė) IR **POETINĖ** (lyrikos, poezijos). Anksčiau (prieš 30 metų) jos buvo vadinamos literatūriniais montažais.

Literatūrinės kompozicijos yra labai šiuolaikiškas žanras, nes

- naudojasi beveik visomis teatrinės raiškos priemonėmis;
- yra trumpos (apie 10 min.) trukmės, bet dinamiški kūriniai;
- aukštas fragmentacijos lygis scenarijuje;
- platus dalyvių amžiaus diapazonas;
- sinkretinis pobūdis: teatrinis, literatūrinis, muzikinis, ritminis...
- kūrybiškumo mokykla;
- saviraiškos skatinimo forma;
- galime palyginti su dainuojamosios poezijos žanru (autorinis darbas).

Žanro ribos. Kuo skiriamės nuo teatrinės dramaturgijos?

- Atlikėjai **nekuria vaidmens**. Tai ne vaidmens, o žodžio, temos, idėjos perteikimas.
- Atlikėjai nesitapatina su teksto lyriniu subjektu, veikėju, pasakotoju. Jie **kalba savo vardu**.
- Atlikėjai nėra individualizuoti, bet aiškiai **išsako savo poziciją**. Jie aktualiai kuria savo požiūrį visais gyvenimo klausimais ir temomis.
- **Tarpusavio atlikimo dermė**, bet ne atlikėjų santykiai vienija pasirodymą. Atlikėjai „nebendrauja“ tarpusavyje, bet veikia vieningai.
- Naudojamas vienas ar **vienos rūšies rekvizitas**, nėra scenografinių sprendimų.
- Minimalizuota apranga, išvaizdos detalės, atvirumas publikai, žiūrovui.

Žanro ribos. Kuo esame panašūs su teatrine dramaturgija?

- Kuriame **estetinę** meno funkciją. Vertinami **meniškumo** kriterijais.
- Veiksmą vystome pagal dramatinę **veiksmo eigą**: užuomazga, kulminacija...
- Naudojame **rekvizitus**.
- Teatrinis atlikimo būdas (kūno plastika, veidas, balsas).
- Teatrinės **raiškos** priemonės (muzikavimas, garso takelis, akustinis instrumentavimas, ritmika, gyvas dainavimas).
- Atitinkame scenos atlikėjams keliamus estetinius reikalavimus.

Meniškumo kriterijai (pagal konkurso Sąlygas):

- Aktualumas (idėjos ir temos požiūriu);
- Organiškumas (natūralumas);
- Kūrybiškumas (atradimai ir žaismė);
- Ansambliškumas (vienovė ir sinchronas);
- Dermė tarp turinio(teksto) ir raiškos (atlikimo);
- Aiškumas (motyvuoti režisieriniai sprendimai);
- Raiškos priemonių panaudojimo tikslingumas;
- Kalbos kultūros kokybė.
- Ar įdomu?

Žinios arba kūrime žinoti kurdami kompozicijas (kas neįeina į Sąlygas).

- Scenarijaus apimtis (500 - 800 ž.)
- Laiko trukmė (apie 10 min.)
- Dalyvių skaičius (iki 8 žm.)
- Scenarijaus kupiūravimo galimybės.
- Autorių (tekstų) skaičius (2- 3 autoriai).
- Buitinės (jungiamųjų žodžių intarpai) kalbos vartojimas (5 – 10 %)
- Kūrybos ir atlikimo principai.
- Raiškos priemonės.

Scenarijus. Kuriamas naujas (autorinis) kūrinys! Tekstas.

- Parankiausia **fragmentinio** tipo kūriniai (lyrika, esė, miniatiūros ir pan.) Nenaudojami draminiai kūriniai.
- **Kupiūruoti** turime išmintingai ir išmoningai, paisyti kūrinio vienovės;
- **Buitinės** kalbos **intarpai** turėtų būti daromi tik dėl minties siejimo, nuoseklumo, teksto vientisumo motyvų.
- Visi **šaltiniai** ir intarpai turi būti nurodyti, pažymėti scenarijuje.
- Geras scenarijus negarantuoja sėkmės, juk ne tik scenarijai dalyvauja konkurse.
- Scenarijus yra tekstas (turinys), bet jo **atlikimo kokybė** priklauso ir nuo vaizdo (raiškos). Vertinama visas kūrinio turinio ir formos santykis.

Štai kodėl ieškome vienovės tarp žodžio ir vaizdo – turinio (kas?) ir formos (kaip?)

- **Vienovė arba dermė** ir yra vienas iš svarbiausių šio žanro **kūrimo principų**.
- Save pasitikrinti galime pagal meniškumo (estetinius) kriterijus, ar įdomu?
- Vien scenarijai nebus vertinami, kad ir kokie būtų kūrybiški, originalūs, aktualūs...
- Ir vien tik raiška (forma) nebus vertinama. Pabandykime įsivaizduoti, kelis kolektyvus, atliekančius tą pačią kompoziciją.
- Tam, kad būtų įvertintas visas „produktas“, reikia atsižvelgti į bendrą pasirinkimą, atlikimą, techniką, organiškumą, kūrybingumą, atitikimą amžiaus grupei...
- Kompozicijos nuo pavienių skaitovų skiriasi tuo, kad yra vertinamas ne tik profesionalus atlikimas (technika), bet ir pats scenarijus (tekstas).

Ar vaizdas nugalė žodį vaizdų persisotinusioje visuomenėje?

VAIZDUMAS (išraiškingumas) prasideda sulig mažiausiu judesiu scenoje, ir tai priskiriame raiškos technikos sričiai.

Atlikėjo **judesys** (plastika) yra raktas į raiškos pasaulį 5 pojūčiais (5D).

Raiška kuriama tada, kai jau turimas turinys (režisierių vaidmuo teatre).

Rekvizitas irgi yra raiškos efektyvinimo priemonė.

Vaizdą kurti padeda **žaismė, laisva improvizacija** („išsiskaičiuokite, pažaiskime slėpynių, atspėk mįslę“), kuriama spontaniškai repetacijose.

Garsažodžiai, ritmas, muzika irgi yra efektyvios priemonės, taip pat akustiniai, ritminiai, muzikiniai instrumentai.

Kurdami kompozicijas privalome rasti tamprų ryšį tarp **žodžio** (turinio) ir **vaizdo** (raiškos).

Psichologai sako, kad žmogus atsimena:

10 % to, ką skaito,

20 % to, ką girdi,

30 % to, ką mato,

50 % to, ką **girdi ir mato**,

70 % to, ką kalba,

90 % to, ką **daro**.

Kūrybos principas – vaizdo metaforiškumas.

Metaforos kūrimas yra kūrybos pagrindas.

- Metaforiškumo ištakos slypi dar gilioje vaikystėje **žaidžiant**. Vaikai savo žaidimą jungia su **vaizduote**. Čia prasideda **kūryba**.
- Kūryba dingsta, jeigu mes pradėdame **mėgdžioti arba iliustruoti**.
- Metaforiškumu persunkta visa mūsų kūryba ir egzistencija, ypač **sapnai**.
- Metaforiškumas padeda giliau įsiskverbti į būties reiškinius ir jų aiškiau suprasti, paaiškinti, todėl tai yra viso **meno pamatas**.
- Šventasis Raštas yra sukurtas metaforiškai, S. Eidrigėvičiaus paveikslai, Just. Marcinkevičiaus lyrika, E. Nekrošiaus spektakliai.
- Rekvizitas taip pat yra metafora, o teatre – konkretus daiktas.

Kokybiško įsceninimo klausimas yra metaforinės raiškos sukūrimas.

- Aš asmeniškai visada ieškau **metaforinio rekvizito**, kuris turėtų apibendrinamą, platesnę reikšmę, pvz., diržas – bausmė, negailestingumas ir pan.
- Aš asmeniškai ieškau **metaforinių judesių** (plastikos) būdų iš sceninio meno, šokio... Juos užsirašinėju, kaupiu, vėliau taikau...
- Statiška ar dinamiška kompozicija?
- Labai padeda gerieji pavyzdžiai: OKT, Atviras ratas, Keistuoliai, Liūdni slibinai, Klaipėdos jaunimo teatras, E. Nekrošius ir kiti.
- Ar yra profesionalios kompozicijos? Taip.

Paskutiniai pastebėjimai ir palinkėjimai:

- Ar mokiniai dirba ištisus metus ar priešokiais? Kokia atranka?
- Kas „neišveža“? Mokiniai ar mokytojas? Ar reikia filmuoti iš anksto?
- Ar dirbame keliese? Kaip sekasi vienišiams?
- Kodėl mokiniams neįdomu stebėti kitų pasirodymus?
- Kiek į kūrybos procesą įtraukiami mokiniai? Kaip įtraukiami?
- Kodėl mažta kompozicijų? Nuovargis, išgąstis, žinių trūkumas?
- Mokomės iš abiejų pusių – sėkmės ir nesėkmės. Pra-laimė. O sėkmė – tai dar nėra tikroji laimė.
- Padėka, kad domitės ir kuriate! Kūrėjas augina dvasines gėles ir jas dovanoja! Menas yra malda! Menas yra gyvenimo prasmė (A. Tarkovskis).